

Bert Bomert, Theo van den Hoogen & Ramses A. Wessel (red.): Jaarboek Vrede en Veiligheid 2007. Internationale Veiligheidsvraagstukken en het Nederlands Perspectief.

Nijmegen: Centrum voor Internationaal Conflict-Analyse & Management (CICAM)/ Amsterdam: Rozenberg Publishers, 2007; 271 blz.; 24,50 euro ISBN: 978-90-5170-989-6

Dit Jaarboek bevat twaalf essays over actuele onderwerpen op het gebied van vrede en veiligheid, waarin de deskundigheid van Nederlandstalige wetenschapslieden, verbonden aan de diverse wetenschappelijke instellingen, opnieuw getoetst kan worden. Onderwerpen als het machtsverval van de transatlantische wereld (Rob de Wijk, Centrum voor Strategische Studies, Den Haag); Iran en Noord-Korea en het non-proliferatieprobleem (Paul Rusman, Rijksuniversiteit Groningen); het nucleaire jaar 2007 (Ko Colijn, Erasmus Universiteit Rotterdam); en Kosovo's toekomstige status (Dick Leurlijk, Instituut Clingendael) worden erin behandeld. Andere onderwerpen zijn: de moeilijkheden van de wederopbouw na een gewapend conflict; het bioterrorisme, klimaatverandering als veiligheidsprobleem; en – uiteraard – het Midden-Oostenconflict. Een vaste rubriek is ook de analyse van Philip Everts (Universiteit Leiden) van de ontwikkeling van de Nederlandse publieke opinie over een aantal internationale thema's in 2007. Men treft deze keer in het Jaarboek een nieuw onderwerp aan: een verhandeling van Marcel de Haas (Instituut Clingendael) over de opmars van de Shanghai Cooperation Organisation, een regionale organisatie 'die staten in Europa, het Nabije Oosten, Centraal Azië en Zuid Oost Azië met elkaar verbindt': een veiligheidsorganisatie in *statu nascendi*? Een artikel brengt het tienjarig bestaan van de

Organisatie voor het Verbod van Chemische Wapens (OPCW) in kaart en een ander handelt over de Europese Unie en de Wederopbouw op de Balkan. De auteur van dat laatste artikel, Steven Blockmans, is verbonden aan het T.M.C. Asser Instituut te Den Haag en is werkzaam op het Ministerie van Europese Integratie van Albanië. Hij wijst erop dat, in tegenstelling tot de nieuwe lidstaten van Centraal- en Oost-Europa, de westelijke Balkan nog steeds gekenmerkt wordt door verwarring en zodoende een bedreiging voor de veiligheid vormt. Er dient aan de landen van dit gebied een 'realistisch toekomstperspectief' te worden geboden, wil er sprake kunnen zijn van integratie in de 'Euro-Atlantische mainstream'. Zoals gewoonlijk sluit redacteur Bert Bomert de bundel af met een overzicht van in 2007 verschenen literatuur van de hand van Nederlandse en Vlaamse auteurs. (F.v.d.B.)

Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV): De samenwerking tussen de Europese Unie en Rusland. Een zaak van wederzijds belang.

Den Haag: AIV, advies nr. 61, juli 2008; 62 blz. Online beschikbaar op <<http://www.aiv-advies.nl/>>. Daarnaast is het advies (gratis) te verkrijgen via de staf van de AIV, en telefonisch, schriftelijk of per e-mail aan te vragen (zie site AIV).

De Adviesraad Internationale Vraagstukken is een adviesorgaan van de regering en adviseert onder meer het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook de Eerste en Tweede Kamer kunnen om advies vragen; daarnaast kan de AIV ook zelf met (ongevraagd) advies komen. In juni 2008 vond een topontmoeting plaats tussen de EU en Rusland, waar o.a. vernieuwing van de bestaande Partnerschaps- en Sa-

menwerkingsovereenkomst (PSO) op de agenda stond. De PSO werd in 1994 ondertekend, in 1997 voor tien jaar verlengd en is thans aan vernieuwing toe. Rusland vindt het verdrag paternalistisch: het past niet meer bij het assertieve Rusland van vandaag. Ook de energievoorzieningszekerheid was reden voor de Eerste Kamer het AIV vragen voor te leggen over het Europees beleid ten aanzien van Rusland. Daarnaast wilde de Kamer weten hoe Nederland hieraan in positieve zin kan bijdragen. Het rapport geeft een korte schets van het beeld dat de EU van Rusland heeft en *vice versa*; vervolgens wordt de samenwerking sinds 1989 beschreven. De Adviesraad concludeert dat de economische en handelsbetrekkingen de belangrijkste zijn. Die hebben zich echter niet ontwikkeld zoals gehoopt, omdat aan een noodzakelijke voorwaarde, het lidmaatschap van Rusland van de WTO, niet werd voldaan. Vervulling van deze wens valt buiten het bestek van de PSO. Ook op andere gebieden waren de beleidsvoornemens in het kader van de PSO te hoog gegrepen. Op het gebied van externe veiligheid is weinig gedaan en andere beleidsvoornemens, met betrekking tot vrijheid, veiligheid en recht, stuitten op Russisch verzet. De AIV ziet wel mogelijkheden om de samenwerking op het gebied van onderzoek, onderwijs en cultuur te intensiveren: uitwisselingscontacten dragen bij aan een betere verstandhouding tussen de EU en Rusland. Daarnaast pleit de Adviesraad voor een EU-Rusland-overleg, waarin Rusland behandeld wordt als gelijkwaardige partner; een soortgelijk overleg dat al met de Verenigde Staten bestaat, zoals vastgelegd in de *Transatlantische Verklaring inzake de EU-VS-relaties*. Nederland kan daaraan bijdragen, gezien de Nederlandse kennis op dit gebied, door onder meer

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg. Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door Marit de Lange (M.d.L.), studente geschiedenis en Slavische talen aan de Rijksuniversiteit Groningen, en thans als stagiaire verbonden aan het redactiebureau van de *Internationale Spectator*; en door Fenna van den Burg (F.v.d.B.).

De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website: www.clingendael.nl/resources/library/acquisitions

stimulering van investeringen in het Russisch midden- en kleinbedrijf in de land- en tuinbouw. De besprekingen tussen Rusland en de Europese Unie om tot een nieuwe PSO te komen, waren tijdelijk onderbroken door de oorlog in Georgië. Inmiddels is afgesproken deze te hervatten. (M.d.L.)

Joan DeBardeleben (red.): The Boundaries of EU Enlargement. Finding a Place for Neighbours.

Basingstoke (UK)/New York: Palgrave Macmillan, 2008; xiii + 283 blz.; £ 53, = ISBN 13: 978-0-230-52124-7

Deze bundel verscheen onder auspiciën van de Canadees-Brits-Amerikaanse *International Council for Central and East European Studies*. Het boek bevat 13 essays over het uitbreidingsbeleid van de EU en de grenzen waar dit beleid op stuit. Een van de doeleinden was tot een veiliger en stabielere omgeving te komen. Een Europa van 'insiders' die beter af waren dan een groep van arme 'outsiders' zou alleen maar tot verdeeldheid, ressentiment en instabiliteit leiden. Het Europese nabuurschapsbeleid resulteerde in twaalf nieuwe lidstaten (waarvan acht 'postcommunistisch') en een aantal (eventueel) toekomstige EU-leden. Dit proces wordt geanalyseerd en de consequenties ervan voor de verhouding tussen de EU en zijn nieuwe naburen; de EU en Rusland; de EU, Oekraïne en Moldavië; en de EU en Zuidoost-Europa worden nagegaan. In een slotbetoging wijst DeBardeleben erop dat het Europese nabuurschapsbeleid een zeer positieve invloed heeft gehad op de economie van de nabuurlanden, maar dat de politieke relaties in feite gecompliceerder zijn geworden. Het betrekken van de NAVO, in het bijzonder bij Georgië (een van die landen met een 'bevroren' conflict),

leidde slechts tot verharding van de standpunten tussen Rusland en het Westen en tot verdeeldheid binnen Europa. Het beleid met betrekking tot de Baltische landen en Polen leidde tot problemen tussen de EU en Rusland. Het Europese publiek is huiverig geworden voor verdere uitbreidingen. De benadering door de EU van de Zuidoostelijke naburen mag op papier dan 'coherent' zijn, in de praktijk is ze tamelijk 'messy', aldus DeBardeleben, die verbonden is aan de Carleton University, Canada. Het is een 'mix' van acties, zowel gebaseerd op eigenbelang als op normatieve overwegingen, die niet altijd met elkaar sporen. De activiteiten berusten op een 'common policy framework [...] fostering primarily bilateral relations'. Al met al is er sprake van een zeer reële problematiek tussen de EU en haar oostelijke naburen, die wortelt in een lange geschiedenis van conflicten en (vaak mislukte) pogingen deze bij te leggen. In haar inleiding verwijst DeBardeleben naar het 'insiders-outsiders'-probleem. Het Europese nabuurschapsbeleid benadert dit thans door aan buurlanden voordelen aan te bieden, maar niet het lidmaatschap ('short of membership'). Zij suggereert echter een beleid dat andere vormen van (regionale) samenwerking tussen naburige niet-lidstaten zou aanmoedigen. Dit zou een stimulans kunnen zijn voor het ontstaan van een bi- of multipolair Europa, met een van die polen ongetwijfeld gecentreerd rondom Rusland. 'The EU's current bilateral approach suggests a world in which all roads lead to Brussels. A bi- or multi-polar Europe with variable integration could, in the long run, be another vision of stability.' (F.v.d.B.)

Simon Hix: What's Wrong with the European Union and How to Fix it.

Cambridge: Polity Press; 2008; xii + 220 blz.; 67,50 euro ISBN: 978-07456-4205-5

Het prestige en de 'legitimiteit' van de Europese Unie nemen af. Toch is er veel bereikt, aldus de auteur, en is het noodzakelijk dat de EU op mondiaal niveau een concurrerende eenheid blijft. Dit houdt in dat de 'verstopping' van de EU moet worden opgeheven en dat de kwesties die in Europees verband moeten worden geregeld, worden aangevat. Het betreft hier de dienstensector, de energiesector, het probleem van de klimaatverandering en dat van het vrije verkeer van personen. Ook het probleem van de integratie van minderheden in de 'new multi-ethnic European Society' dient te worden aangepakt. Met behulp van tabellen en grafische voorstellingen stelt Hix vele zaken waar het binnen de EU aan schort, aan de orde. Speciale aandacht schenkt hij aan de mogelijkheid de EU 'politieker' te maken, in die zin dat het publiek beter in staat is te begrijpen 'waar het om gaat' en dientengevolge meer geïnteresseerd raakt. Ook vraagt hij zich af hoe men de EU 'democratischer' kan maken dan nu het geval is. Thans is de EU 'close to a form of enlightened despotism'. Het publiek is overigens geenszins klaar voor een 'full blown democracy' en de institutionele 'checks and balances' van de EU zelf verhinderen democratisering. De 'competition for power', die democratie kan stimuleren, ontbreekt structureel. Het is trouwens een illusie te denken dat de EU zich ooit zal ontwikkelen tot een 'Westminster'-model. Toch zijn er zekere aangrijpingspunten voor een beleid dat de auteur 'limited democratic politics' noemt en dat hij nader uiteenzet. Zo wijst hij erop dat zowel

in de Commissie als in de Raad van Ministers mogelijkheden zijn gescha- pen die in de richting van meerder- heidsbeslissingen gaan. Als deze ten- dens zich voortzet, betekent dit dat er voor besluitvorming in plaats van consensus coalitievorming nodig is, die tot over de grenzen van Commis- sie, Raad en Europees Parlement heen kan reiken. En als coalities nodig zijn, komen ideologische tegenstellingen aan het licht, zijn uitleg en verant- woording, alsmede debat noodzake- lijk. Overigens zijn in het Europees Parlement de politieke scheidslijnen reeds van 'ideologische' en niet van 'nationale' aard. Maar ondanks deze opkomende 'meerderheidsstructuur' ontbreken twee elementen. Er is nog maar in zeer geringe mate sprake van coördinatie van posities en al- lianties over de drie instituties heen. 'Informal coalitions emerge issue-by- issue but there are few incentives for politicians to be bound by these coalitions.' En er is geen band tussen deze opkomende politieke structuur en de Europese burger. De auteur geeft sug- gesties hoe deze kortsluiting te lijf kan worden gegaan. Zo presenteert hij een scenario voor de verkiezing van een voorzitter van de Commis- sie: 'the 2009 European Commission President contest.' (F.v.d.B.)

Marcin Zaborowski: Bush's legacy and America's next foreign policy

Parijs: European Union Institute for Security Studies, september 2008 (Chaillot Paper 111); 127 blz.; 10, = euro ISBN 978-92-9198-128-1

Zaborowski bespreekt de gevolgen van de buitenlandse politiek van George W. Bush. De opvatting over wie de vijanden zijn van Amerika en hoe ze te bestrijden, zijn net als de Amerikaanse *grand strategy* veranderd onder Bush' presidentschap door de terroristische aanvallen van 9/11.

Preëemptief optreden, de stimulering van democratie en 'coalitions of the willing' waren de kernelementen van het antwoord op de nieuwe uitdagingen. Inmiddels gelooft een meerderheid van de Amerikaanse bevolking dat deze antwoorden, en dan vooral de inval in Irak, niet de juiste zijn geweest. De uitkomst van de verkiezingen was bij het uitgeven van deze *Chaillot Paper* nog niet bekend. Voor Zaborowski maakt het weinig uit; hij verwacht dat de opvolger van Bush, ongeacht wie, in grote lijnen het beleid van zijn voorganger zal voortzetten, en wel om twee redenen: 1 Een deel van het beleid van Bush weerspiegelt ideeën die diep geworteld zitten in de Amerikaanse politiek, zoals het unilateralisme; en 2 de Amerikaanse strategische houding is veranderd, en wel zodanig dat Zaborowski meent dat ook de nieuwe president kan en zal besluiten tot handelingen die de Amerikaanse bondgenoten hem niet in dank zullen afnemen. Hierbij moet men denken aan bijvoorbeeld het aanvallen van terroristische doelen in Pakistan zonder vooraf toestemming te vragen. Het buitenlands beleid van George W. Bush betekende een breuk met het verleden. Zijn voorgangers, Clinton en vader Bush, hadden te maken met kwesties die verband hielden met de Koude Oorlog. George W. Bush voerde een buitenlands beleid dat paste bij de ideologie van het Amerikaanse nationalisme en de idee van Amerikaanse hegemonie. Hij was wars van allianties en wilde zich niet verbinden aan multilaterale organisaties. De gevoerde buitenlandse politiek was echter niet alleen het gevolg van de ideologie van Bush; het beleid was vooral een gevolg van de onbetwiste Amerikaanse militaire en economische hegemonie. Deze is tanende: Amerika heeft te maken met nieuwe opkomende mogelijkheden als China

en Rusland. Zaborowski besteedt dan ook aandacht aan de betrekkingen van Washington met deze landen, naast Iran, Irak en de Europese Unie, en beschrijft hoe het Amerikaans beleid ten aanzien van deze landen en organisaties zich zal ontwikkelen. (M.d.L.)